

Mikszáth Kálmán (1847 – 1910)

Szögezzük le az elején, hogy Mikszáth Kálmán sosem járt Kunmadarason, viszont neve oly szorosan kapcsolódik községünk testvérvárosához, Bácskossuthfalvához, hogy tekintettel a közös múltra, szinte sajátunknak érezzük az ott megtörtént eseményeket is.

Madarasi embernek ma már nem kell magyarázni, mi is volt az a bizonyos kívándorlás, amikor a Jászságból és Nagykunságból 1786-ban, József napkor 334 család mindenét felpakolva elindult Bácskába, Ómoravica pusztára, hogy új életet kezdjen. Az egyik legnépesebb csapat a kunmadarasi volt, ahonnan 497 személy és 78 ökör, 311 marha, 224 hámos ló, 21 heverő ló, 264 juh és 190 sertés érkezett a kiszemelt helyre, hogy megteremtse magának az emberhez méltó életfeltételeket.

A redemptio után a Jászkunságban évtizedek teltek el a legszegényebb, földnélküli réteg elégedetlenségével, végül II. József királyunkhoz fordultak a kívándorlási kérelmükkel, amire 1785-ben meg is kapták az engedélyt. Egy sokkal jobb, két kezük által létrehozott, igazságosabb létben bíztak, amikor hátra hagya ismerősöket, rokonokat, nagy elszántsággal nekivágtak az útnak, ami nagyban hasonlíthatott a honfoglalás menetéhez.

Megérkezni a semmi közepére érkeztek meg, ahol még egy viskó sem várta őket, mindent nekik kellett megteremteni, mégpedig, tekintettel az időjárásra, igen gyorsan. Jól szervezték a közösséget: tanító, pap, jegyző, minden lett közülük, beindult az élet, születtek a gyerekek, az első lépések után szépnek tűnt a megálmodott jövő.

Iskolát építettek, majd templomot is, óriási volt a lelkesedés, pláne, hogy három év adómentességet kaptak az uralkodótól. Azt álmukban sem gondolták, hogy azok után, hogy a Nagykunságban gyakorlatilag napszámosként éltek, itt sem sokáig tart a vágyott szabadság, mert tíz évvel később megjelentek a földesúri családok, és az új telepések mire felocsúdtak, földesúri jobbágyok lettek.

El kellett fogadniuk az urbáriumot¹, amiben a kötelelességeiket rögzítették, az évenként kötelező munkanapokat, és a terményekből, állatszaporulatokból az uraságnak járó kilencedeket, de úgy is mondhatnánk, hogy mindenből adózni kellett, még ha másként is hívták. Tetézte a bajt, hogy a földjeiket is megsarcolták, újra kimérették, aminek a célja mi más lehetett volna, mint elvenni belőle. Ez utóbbi egy sokat emlegetett keserű pirula a saját kis történelmükben, mert a tiltakozásnak harminc évig tartó, nehezen megnyert pereskedés lett a vége, amibe bevonták még Táncsics Mihályt is, aki korábban, 1831-32-ben Ómoravicán, éppen az egyik uraságnál tanítóskodott!

1. Az urbárium a jobbágynak földesura iránti kötelezettségeit rögzítő irat, amely tartalmazta többek között az állatállományát, eszközeit, szerszámait, földjének nagyságát.

Ahogy azt a Magyar Szó 2009. október 17-i cikkében olvashatjuk, a jó kunok nem adtak sokat a formaságra, nem tagadták meg magukat, és úgy kezdték leveleiket, hogy „Hajja kend, Táncsics!”

Hagyományait, legendáikat máig őrzik, tartják a kapcsolatot az „otthon maradtakkal”, ahogy ők, úgy mi is büszkén vállalhatjuk a „rokonságot”.

Az utókorra is gondolnak, pontosabban már 1886-ban így tettek, amikor az Ómoravicára érkezés századik évfordulóján elhelyeztek egy időkapszulát. 2016-ban a Magyar Szóban azt olvashatták, hogy a kapszulát megtalálták, és ...

„130 évvel később ünnepélyes keretek között ismét befalazták a kortörténeti dokumentumokat. Papp László helytörténész: >Az eredeti bádogszelencét az eredeti dokumentumokkal egy nagyobb bádogszelencébe helyeztük el és kiegészítettük a 2016-os jelenkor falunk történetének leírásával. Ez mellett, hogy ezt elkészítettük, a falunkról készítettünk fotókat, mégpedig nemcsak a földről készített, hanem a levegőből készített, drón segítségével készített fotókat is.< Folyóiratok, jelenkori fizetőeszközök és fél liter helyi pálinka is helyet kapott az új időkapszulában, amely a helyi közösség épületének falában egy márványtábla mögött várja majd a bácskossuthfalvi utókort.”

A község neve a szépen csengő Ómoravicáról 1912-ben Bácskossuthfalvára változott. A régi időkből már nem sok mindenre emlékeznek a ma ott élők (kb. 5000, nagy többségben magyar lakosa van a községnek), ám, hála az írott szónak, máig emlegetnek egy országszerte nagy figyelmet keltő esetet, amit 1901. július 21-én még a Nagyváradi Naplóban is olvashattak, mégpedig az ifjú Ady Endre tollából. Az *öreg Ungár* esete a címe.

„Olvastak önök bizonyára Az öreg Ungár esetéről. Kemény, öreg bácskai zsidó. Mellékesen milliomos és egy szép leány atyja. Az öreg Ungár leányát elszöktette egy kopott férfi, egy húszéves dzsentri gyerek. Egészen Bécsig elszökött a szerelmespár. Bizonyosan jól mulattak az úton. Tovább azonban nem mehettek. Az öreg lefűlelte őket és a leányt visszahozta. A leányszöktető ifjonc megkopott rokonai körülvették az öreg Ungárt: Ezen már csak a házasság segíthet.

Egyidejűleg pedig barátokozni méltóztattak az eddig lenézett 'szemtelenül meggazdagodott zsidóval'. Az öreg aztán kitűzte az esküvő napját...

Mikor pedig már együtt volt a díszes nászkoszorú, megjelent az öreg, kemény Ungár, s odadobta elébük a leánya gyönyörű selyemruháját, s mondta a maga paraszti nyelvén, de körülbelül ezt: A millióval nem vagyok hajlandó restaurálni a dzsentrit. A leányom külföldre utazott. A kapu nyitva van...

Kár, hogy ezt az esetet nyilvánosságra hozták. Az öreg Ungár házi ügye volt. De ha már beszélnek róla, nem szabad ki nem mondani, hogy az öreg Ungár kemény ember, de okos ember is.”

De, miről is van itt szó? Szerencsére az elmúlt száz évben már másoknak is fúrta az oldalát a kérdés, és mára már jól ismert a legapróbb részlet is, így nekünk csak olvasnunk kell.

A Magyar Szó 2004. június 12-i számában találunk is egy írást az Ungár család múltjáról. E szerint Ungár Benjámin, aki valamikor az 1800-as évek elején még szegény zsidónak született, végrendeletében a három fiára osztotta hatalmas vagyonát: Józsefre, Ferencre és Lajosra. Közülük Lajos Bácskossuthfalva mellett, egy bizonyos Plága névre keresztelt, kétezer holdas birtokon tengette életét, és ha úri kedve úgy hozta, négylovas hintójával bekocsizott a városba, ahol a saját kocsmájának különtermében hessegette el az unalmat, amikor találkozott barátaival, testvéreivel. Piroska lánya volt az egyetlen gyermeke, a szemefénye, akit hatalmas hozományával nem akárkinek szántak, pláne nem egy lecsúszott dzsentri huszárnak. Ezt az állítólag igen szemrevaló lányt 1901-ben egy Kamjonkai Szemző Gyula (képünkön) nevű ifjú szélhámos, az Ungár család legnagyobb szegényére, megszöktette.

Pénovác Antal tanár úr, helytörténész az *Emlékeim az Ungár-esettel kapcsolatos kutatásaimról* című munkájában bemutatja a csábító Gyuszit.

„Jártam Zomborban a megyei levéltárban is. Ott fényképeket találtam az érintettekről, a városban pedig megmutatták Szemző főispán házát. (Gyuszi apja, Kamjonkai dr. Szemző Mátyás ugyanis egy időben Bács Bodrog vármegye főispánja volt.) Fölkerestem otthonában Herceg Jánost is. Előadván neki zombori bűvárkodásom okát, igen szívélyesen elbeszélgetett velem. Látogatásomról később a Magyar Szó 1963. február 15-i számában így emlékezett vissza: >... mindjárt el is merültem a legendákban és emlékekben, visszaidéztem a boros éjszakákat, ahol mindig akadt mesélő, s egy Szemző Gyuszi alakja – például – úgy megnőtt a mesében és oly színessé vált, hogy a vörös postakocsi hőse nyugodtan felvehette volna maga mellé a kiszülésre.“

Néhány, igen idős szemtanú még felidézte Gyuszi alakját.

„Kernya (Kerény – P. A.) mellett vót a szállásuk.“ „Baja főispánja lett. Ott vótam az installációján.“ Emlékeztek nőcsábász természetére is: „18 szeretője vót.“ A moroviciai közül „Kis András asztalosmester lánya, Juliska (aki egyébként szoba-

lány volt a kastélyban) a Dormán-féle házat kapta.” „Szirácki Etel (Vojnits Elemér parádés kocsisának a lánya – P. A.) ugyancsak kapott házat.” „Élőszigeten 25 ezer holdat bérelt. Itt az alispán, Vojnits István lánya vót a kedvese.”

Azt mondják, maga a történet minden napilapban megjelent, igazi csemege volt az újságokban. Nagy írónk, Mikszáth Kálmán is ilyen formán olvashatta először a hírt, amiben meglátta a lehetőséget, és az ő sajátos stílusában addig szőtte a történetet, amíg a pár soros hírből egy csodálatos regényt kanyarított. 1906-ban még csak részletek, de 1909-ben már a teljes, erről szóló regény megjelent *A Noszty fiú esete Tóth Marival* címen.

A regény cselekménye 1901 júliusának nagy bulvár szenzációját részletezi, amely arról szól, hogy hogyan akarta a dzsentrifíú, Noszty Feri feleségül venni a milliomos polgárlány Tóth Marit, hogy megmentse családját az anyagi tönkremenéstől. Abban, hogy a helyzet odáig fajult, hogy már csak egy jól sikerült érdekházasság maradt lehetőségként, Ferinek, az ezredével Trencsénben állomásozó huszárhadnagynak igencsak volt némi szerepe. Ezt Mikszáth Kálmán rögtön a regény elején elárulta.

„Zajos tél volt, vidám farsang, egyik bál a másikat követte a Nagy Szamárhoz címzett vendéglő nagytermében. Noszty hadnagy a polgármester leányába, Velkovic Rozáliába volt szerelmes (gyönyörű, törékeny jószág volt), annak kijárt az éjzene minden muri után, meg a sok virágbokréta tél évadján – az mind pénzbe kerül; aki pedig szerelmes, az rendesen el van keseredve, tehát iszik, s ha lehet, pezsgőt iszik, és az is pénzbe kerül, a hadnagy fizetés ellenben csekély, ami csak azért szomorú, mert otthonról ugyan vékonyan csörgedezik a segítség. Az öreg Noszty Pálnak magának is le van foglalva a fizetése, de azt persze nem szabad itt tudni. Az öregről itt csak az tudatik, hogy oszlopos tagja a kormánypártnak, s hogy az őseinek valamikor pallosjoga volt. A pallos megvan még, de most kukoricát morzsolnak otthon, Nosztaházán, a tompa élén. Mindegy, a pengéje idefénylik azért.”

Ami a regény hősnőjét illeti, az író Tóth Marit is elképzelte lelki szemeivel.

„(...) micsoda finom, törékeny termet, milyen ritmikus mozdulatok. Igaza van Homlódynak, ennek lépése valóságos muzsika. S aztán a szépen ívezett homloka! Hát még a fitos orra s azok a mindenféle görbületek a kis pikáns arcomkáján! Feri el volt bájolva, szinte felszisszent a szépsége láttán. Tényleg egyik érdekes példánya volt Tóth Mari azoknak a teljesen szabálytalan szépségeknek, kik nem mindenkinek tetszettek, de ha egyszer tetszettek, nem lehet belőlük könnyen kijózanodni, mert a szabályos szépségek többé-kevésbé másolatok egymásról s könnyű az egyik helyett másikat találni, egy kis különbségen túlteszi magát a szem, de a szabálytalan szépségű unikumok, jaj annak örökre, akibe mélyen belevésődik egy ilyen arc.”

Amíg a történetet az író a végletekig kiszínezve befejezte, addig a helyiek körében az Ungár család körüli szóbeszéd nem csitult, még nagyon sokáig foglalkoz-

tatta az eseménytelen, világ zajától távoli Ómoravicán élőket. A leszármazottak, érthetően, nem igen nyilatkoztak a családot kellemetlen, sőt mondhatni, szegényteljes helyzetbe hozó, régen elmúlt botrányról, de hiába reménykedtek, a regény jóvoltából a várost mégis csak erről kezdték emlegetni.

Hatvan évvel az események után, nem konkrétan a regényt idézve, csupán annak a helyi vonatkozásait felelevenítve, egy újabb, 30 perces filmben örökítették meg a mára már legendává érett történetet, amit Parti Anna készített, aki az Alternatív Film munkatársa volt. Céljuk részben a község reklámja lehetett, részben viszont a történet ébrentartása, ami az idő múlásával egyre inkább megszépül, pláne, hogy a fiatalabb korosztály már más értékrend szerint él, mint az egykori ősök, 120 éve. Úgy is mondhatnánk, hogy a szegény eltűnt, az érdekesség, a nagy kaland megmaradt.

Az Ungárok a 19. század elején érkezhettek Sziléziából az akkori magyar településekre (Szabadkára, Újvidékre és Ómoravicára). Az első Ungár még szegényesen élt, de utódai egyre jobban meggazdagodtak, és Ómoravica egyik legmeghatározóbb családjává nőttek ki magukat.

Az Ungár család a hatalmas birtoka mellett Szabadkán és Budapesten is házakkal, lakásokkal rendelkezett. Ómoravica központjában is volt egy tekintélyt sugárzó házuk (lásd képünkön), ami az idő

múltával erősen lepusztult, de szerencsére túlélte az évtizedek viharát, miután a Baptista Egyház felújította, és szeretetotthont létesített benne.

A regényben szereplő Aranyfácán kocsmá Aranyhordó néven még az 1990-es években is működött, az épület ma is áll, viszont más lett a funkciója, napjainkban kereskedelmi célra hasznosítják.

Ami az említett Ungár-házat illeti, egykor „Tóth Mari”, azaz Ungár Piroska unokafivére, Ungár Béla élt benne a családjával, majd a legfiatalabb lánya, Ungár Aliz és férje, Léderer Bernard báró, amíg el nem vitték őket a koncentrációs táborba.

Miután a lágert szerencsésen túléltek, visszatérve egy kifosztott házat találtak, ahonnan az értékes bútorokat, és felhalmozott értékeiket mind egy szálig elvitték. Ahogy az akkoriban szokványos volt, a baj ezzel csak kezdődött, mert a következő időszak, 1945 után másról sem szólt, mint hogy mindent elvettek azoktól, akiknek volt valamijük. Az Ungár család leszármazottai elvesztették rangjukat, címeiket,

csak a nevük maradt a régi. Emléküket a zsidó temetőben levő mauzóleum őrzi.

A helybéliek érdeklődése viszont nem csillapodott, és újabb évtizedek után, a kilencvenes években nyomozni kezdtek a főhősök további sorsa iránt. Kiderült, hogy egy évvel az országos botrány után Piroska mégiscsak összeházasodott Szemző Gyuszival, de a kedves férj, ahogy azt Piroska apja mindig is sejtette, semmit sem változott, az örökölt vagyont elherdálta, ennek következményeként 1914-ben Piroska elvált tőle.

Egyetlen fiuk Franciaországba ment, ahol 1944-ben eltűnt. Piroska szerényen, szegényen Budapesten élt, azt mesélik, hogy a második világháború után, már idősen, trafikusként dolgozott, és a fővárosban hunyt el.

Szemző Gyula családja a kutatások szerint Szászorszából vándorolt Bácskába, ahol 1842-ben kapott nemesi adományt Kamjonkára, és ezt követően Bácsszentivánon telepedett le. Több országgyűlési képviselő és főispán került ki közülük. Egyikük, az általunk megismert ifjabb Gyula (1881-1955) a leányszöktetést követő években, mint bajai főispán élt.

Az Országos Széchenyi Könyvtár gyászjelentései között megtaláljuk a család számtalan tagjának, így Szemző Gyulának, de apjának, kamjonkai dr. Szemző Mátyásnak, volt országgyűlési képviselőnek, megye-bizottsági tagnak is a gyászjelentését, amiből láthatjuk, hogy valamikor szebb napokat élt, és igen tekintélyes lehetett a család. Szemző Mátyás gyászjelentésén, mivel 1902-ben írták, azt is olvashatjuk, hogy a résztvételüket kifejezők között ott van Ungár Piroska is, a menyé, azaz „Tóth Mari”.

Úgy érzem, Mikszáth Kálmánt (1847 – 1910) nem kell bemutatni, életrajzát ezer helyen elolvashatja, aki részletekre kíváncsi. Én büszkén mondhatom, hogy bár van közöttünk „néhány” év, ha élne, egy napon tartanám vele a születésnapomat. A horoszkópok nagy szakértői pedig lehet, hogy meg is tudnák magyarázni azt a különös hasonlóságot, és nyilván erre a közös szülinapra hivatkoznának, ami mind a kettőnk sajátossága, hogy erőteljes humorunk igencsak ironikus. Azt már említeni se merem, hogy az ifjú Kálmán pont úgy állt a kötelező tanulnivalókhöz, mint azt én is mesélhetném. Az az apró, mondhatnám jelentéktelen tényező, hogy sokkal jobban írt nálam, szerintem nem sokat ront a hasonlóságunkon!

Hogy ne csak magamról áradozzak, és szavahihető embereket is idézzek, rátaláltam Riedl Frigyes² Mikszáth-jellemzésére, amit legalább száz éve írt, lévén, hogy már 1921-ben elhunyt.

2. *Magyar irodalmi ritkaságok könyvsorozat, Riedl Frigyes: Mikszáth Kálmán, 1940*
Riedl Frigyes a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar irodalmi tanszékvezetője,
irodalomtudós, a modern irodalomtörténet első jelentős magyar képviselője volt.
(Wikipédia)

„Mikszáth jellemzése, emberismerete kiváló; van valami különös művészete, amellyel alakjait hozzánk közelebb hozza. Még ha rövid novellát ír is, még akkor sem olyanok az alakjai, mintha idegen emberekről volna szó, hanem a tizedik, huszadik sornál már olyan hatást érzünk, mintha régi ismerősről hallanánk. Ugyanaz a közvetlenség, mint amikor két ember közös ismerősről beszélget. Hogyan lehetne Mikszáth főérdemét meghatározni? Mikszáth ennek a kornak legnagyobb elbeszélője és legnagyobb satirikusa. (...)

Ez a humoros satíra Mikszáth különleges műfaja, ebben nálánál jobban senki sem tűnt ki sem előtte, sem utána. De ő nemcsak a satirikus rajz mestere; regényeiben és elbeszéléseiben a kornak más szempontból is összefoglaló képét adja.

Mikszáth azt a Magyarországot rajzolja, mely közvetlenül a nagy gazdasági átalakulás előtt áll: a magyar parasztvilágot, mielőtt a magyar nemesség tömegesen vesztette volna el a birtokát, azt a Magyarországot, melyben a föld megingott, de még nem csúszott ki a magyar dzsentrí lába alól.”

Tanakodtam, mi lehetne az, melyik regényéből egy sokatmondó részlet, ami nemcsak szórakoztató, de el is mond valamit Mikszáth Kálmánról. Végül olyasmivel hozakodok elő, amire nem sokan számítanak. Mikszáth halála után pár évvel, felesége, Mauks Ilona megírta *Mikszáth Kálmán* címmel közös életük regényét.

A Magyar Figyelő 1917/3. számában részleteket olvashatunk belőle, csupa olyan dolgot, amit a nagy író önmagáról sosem mondott volna el. Az özvegy azt meséli el, hogy miket írt neki a fiatal Mikszáth Kálmán (képünkön), amikor még bátortalanul udvarolni sem volt mersze, pedig nagyon szeretett volna közel kerülni hivatali főnöke lányához.

„Aztán van nekem egy gyenge oldalam – a kinevetetés. Ha valaki nagyon mélyen megsértene, ha «gazembernek» szólítana, még talán akkor is meg tudnék neki idők múltával bocsátani, de ha valaki én felettem nevetne egyszer, azt nem tudnám annak megbocsátani soha többé. Attól a fegyvertől félek legjobban, amelyikkel legjobban tudok bánni.

(...) De a félelem nem gyávaság. Ha valaki azt kérdezné tőlem, mire vagyok magamban a legbüszkébb, nem azt felelném, hogy erre az én ezüst tollamra, mellyel ezt a levelet írom, s melyet ezekkel a sorokkal küldtek nekem: «Vegye úgy ön, mint ha az a múzsa küldené önnek, amelyik homlokon csókolta.» Nem azt mondanám. Mit nekem a múzsa! Nem ösmerem ezt a kisasszonyt. Sohasem fogok neki udvarolni. Minek festik azok az ostoba piktorok szökének. Nálam ugyan elrontották a renoméjukat. Hanem felelném azt, hogy: «Arra a félelemre vagyok legbüszkébb!»

Nem adnám semmiért, ha most Nagysád engemet megértene. De hát tudom, nem ért meg! Nem lehet. Pedig nem merek világosabb lenni. Nem merem hinni, hogy Nagysád nekem jó barátom. Pedig tudom, hogy az. Tovább nem magyarázom. Nem szabad tovább boncolgatni, hogy mit akartam mondani. Legfeljebb arról beszélhetek, hogy mit nem akartam. Nem azt, hogy én semmire sem vágyom. Mert akkor nem szólnék igazat. Szeretnék én talán nagyságot és boldogságot is. Hanem nem merek utána nyúlni. Visszatart az a bizonyos félelem és a büszkeség. Hátha nem érném el! Hátha egy röhögő arccal találkoznom valahol. És akkor azt kellene mondanom magamnak: «hiszen én nem vagyok senki».

Ennek pedig nem szabad bekövetkezni sohasem. Hadd keressen fel a nagyság és boldogság magától, ha akar. Ha pedig nem akar, hát akkor menjen a maga útján mind a kettő. Én veszem őket, mint két kedves arcú idegent, akik nincsenek nekem bemutatva. Nem tartozom velük egy kompániába s punktum. Legfeljebb azt fogom mondani életem végén a sorsnak: «no hanem az úr mégis fene goromba ember ám». A sors pedig olyan türelmes öregember, még csak nyakon sem üt érte, hanem vissza feleli vállat vonva, hogy «én ugyan nem tehetek róla».

Hát bizony én sem tehetek róla, hogy ilyen vagyok. De ez már nekem természetem, amiből ki nem vetkőzöm sohasem.”

„U. i. Mikor ezt a levelet írom, vasárnap délelőtt van. Rettentőn unom magamat. Délután Zsélybe megyek, szerdán visszamegyek Gyarmatra s megnézem új frizuráját. Nem tudok aludni a kíváncsiságtól, hogy milyen lesz. Levelem a végtelenségig terjedne, ha időm lenne írni. Írjon Nagysád is, ha van újság! Ne gondoljon ön az etikettel. Miért ne beszélhetnénk mi együtt papíron? Kedden beküldök valakit a postára, aki Nagysád levelét kihozza. Jó?

Szerettem volna úgy felelni a levélre, ahogy éreztem, de talán neveltetésem, talán valami bizalmatlanság visszatartott, így csak azt feleltem: Igaza van, nem értem, legyen olyan jó, magyarázza meg legközelebb szóval, mit gondol, azt az egyet azonban ígérem, hogy én magát az életben soha kinevetni nem fogom.”

Nem lenne elegáns, ha nem Mikszáth humoros szavaival zárnánk a róla szóló fejezetet. Mégpedig a hozzám legközelebb álló regényének, *A fekete városnak* egy rövid részletével.

Történt ugyanis, hogy valamikor, még ifjú koromban, Lőcsén járva, a Városháza nagytermében, ahol a kerekasztal körül ültek hajdan a város vezetői, minden

tilalom ellenére, én is belehuppantam a kegyelmes urak egyik-másik kényelmes, karfás székébe. Itt üldögélt egykor, a regény szerint Görgey Pál uram is, akit ilyennek képzelt el Mikszáth Kálmán: *„Olyan nagy feje volt, hogy külön kellett rá kalapot csináltatni Kammlleitner János uramnál, a híres lőcsei kalaposnál; hanem volt is ész ebben a nagy fejben. Úgy forgatta a nemes vármegyét, ahogy őneki tetszett. Noha csak negyvenkét éves volt, már harmadszor választották meg alispánnak, mindig egyhangúlag. Erre az egyhangúságra nagy súlyt fektetett, mert minden választás után kivágta a rezet azzal a vakmerő mondattal:*

– Nemes atyámfiai! Ha csak egy van is kegyelmetek közül, aki engem nem akar alispánnak, jelentkezék, és én nem fogadom el a tisztséget, itt állok, nem tehetek másképp, isten engem úgy segíljen!

Persze rendesen síri csend következett. A nemes atyafiai dehogy szóltak volna, pedig titkon mindenki szeretné, ha a szomszédja nekiugrik. De hát ezt halálugrásnak gondolták. Maga Görgey Pál népszerűségnek vette alkalmasint egész komolyan, és az egyesek is annak vették, akképpen okoskodván belül a lelkükben: »Nekem ugyan nem kell, de a többiek szeretik, majd bolond vagyok, hogy agyonverjenek.«”

Mint írtam is, úgy éreztem, hogy egy Mikszáth Kálmánról szóló írást csak vidáman, az ő humoros lelkével szabad befejezni, de a sors közbeszólt, elébem varázsolta a Nógrádi Lapokban 1873. május 4-én megjelent írást, amit apja halála kapcsán tett közzé.

„Az én édesapám!

Borongós áprilisi idő. Mintha meg lenne választva kedélyhangulatomhoz. A pesti kirakatok helyett szemem eltéved a temetőre. A nagy adószedő, a halál kirakátára. Most már kétszerte unalmasabb a falu. Szegény jó apám nem kel fel többé, hogy disputáljunk az állampolitikáról, királyok tetteiről, miniszterek viselt dolgairól, akiket rendesen összeszidott mindennap, mert mindig eszében volt az az elvi differencia, az a nagy tenger, mely a királyok és népek között fekszik, melynek neve adókönyvecske. Hanem azért, ha gyűlölte is a királyokat, mégis büszke volt rá, hogy egy évben született Napóleonnal, arra már szegénynek nem jutott ideje büszkének lenni, hogy egyben is halt meg vele. Legyen neki könnyű a föld. Áldás azokra a hamvakra, melyek összevegyülnek azzal a messzemenő szeretettel, mellyel utolsó leheletéig viseltetett irántam. Még mikor meg nem érdemeltem is. Oh, a szeretet csodálatos valami. Egy darab az Istenből! Mely nem költözhet el az elröppenő lélekkel, nem zárulhat be a megmerevült testbe, hanem kitör s még halál után is kísér mindenütt, virágok illatában, arcunkhoz csapott, fölvert por alakjában, szél zúgásában, mindenütt beszél hozzánk az ő ékesszóló némaságával...”

Lehetne nagy szavakat használni a regényeivel kapcsolatban, de nem szorul rá a dicséretünkre. Aki szereti a szórakoztató, vidám történeteket, olvasson időnként egy kis Mikszáth Kálmánt, nem fogja unalmasnak találni. Írásain egyszerűen nem fog az idő.